

## **ШҮҮХИЙН ШИЙДВЭР ГҮЙЦЭТГЭХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

### **Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага**

#### **1.1.Хууль зүйн үндэслэл**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн<sup>1</sup> Арван есдүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж, мөн Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд шүүхийн эрхэм зорилгыг хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, зөрчигдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх, шударга шүүхээр шүүлгэх иргэний эрхийг хангах гэж тус тус заажээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний 7.3.2-т “хорих байгууллагын тогтолцоог бүсчилсэн хэлбэрээр хөгжүүлнэ.” гэж, 7.4.8-д “ял шийтгэгдсэн хүнийг нийгэмшүүлэх, суллагдахад бэлтгэх, нийгмээс тусгаарлахгүйгээр ялын бодлогыг хангах зорилгоор “Цахим хяналтын төв”-ийг байгуулж, пробацийн тогтолцоог хөгжүүлнэ.” гэж, 7.4.14-т “үйлдвэрлэлийг өргөжүүлэх замаар хоригдлын ажлын байрыг нэмэгдүүлж, эдийн засгийн үр ашгийг сайжруулан, улсын төсвийн ачааллыг бууруулна.” гэж тус тус заасан.<sup>2</sup>

Түүнчлэн Монгол Улсын хууль тогтомжийг 2028 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэлийн<sup>3</sup> 47-д Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулахаар, мөн Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн<sup>4</sup> 4.1.1.8-д “... Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны тухай хуулиудыг бүрэн процессжуулан хуульчилна.” гэж, 4.2.1.11-д “ялын бодлогыг нийгмийн хөгжлийн чиг хандлагатай уялдуулж, ялтныг хөдөлмөрлөх нөхцөлөөр хангаж, гэмт хэргийн улмаас бусдад учруулсан хохирол барагдуулалтыг нэмэгдүүлэх, ялтныг нийгэмшүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.” гэж, 3.2.2.7-д “... иргэний шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэл, ... эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.” гэж заасны дагуу иргэн, захиргааны шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг сайжруулах хууль, эрх зүй, зохион байгуулалтын цогц арга хэмжээг авах, үүнд тогтолцоог зохистой болгох зорилгоор иргэний шийдвэр гүйцэтгэх албаны тогтолцоо, иргэний шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн байдлыг олон улсын жишигт нийцүүлэх, хоригдлын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, хохирол нөхөн төлөлтийг сайжруулах үүднээс хуулийн төслийг боловсруулах хууль зүйн шаардлага үүссэн.

<sup>1</sup> Монгол Улсын Үндсэн хууль “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн 1992 оны 1 дугаарт нийтлэгдсэн.

<sup>2</sup> Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоол.

<sup>3</sup> Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 181 дүгээр тогтоолын хавсралт.

<sup>4</sup> Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолын нэгдүгээр хавсралт.

## 1.2.Практик шаардлага

**Нэг.**Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын тогтолцоо, шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн байдлыг тодорхойлоход иргэний шийдвэр гүйцэтгэгчийн статусыг өөрчлөх дараах практик шаардлага үүссэн.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага Засгийн газрын агентлаг хэвээрээ байхаар, ингэхдээ эрүү, зөрчлийн хэргийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа нь төрийн цэргийн алба хаагчдаас бүрдэхээр, харин иргэний болон захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг хэрэгжүүлэгч алба нь тус байгууллагын харьяа алба байхаар, гэсэн хэдий ч төрийн цэргийн алба хаагчийн статусгүй зөвхөн төрийн албан хаагчийн цалин хөлс авах, мөн нэмэлтээр шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны урамшуулал авахаар тусгах шаардлага үүссэн.

1996 оны Шүүхийн шийдвэр биелүүлэх тухай хууль 2002 он хүртэл дагаж мөрдөж байсан ба энэ үед шийдвэр гүйцэтгэгч урамшуулал авдаггүй байсан байна.<sup>5</sup> Харин 2002 оны Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулиар шийдвэр гүйцэтгэгч цалингаас гадна урамшуулал авдаг байсан байжээ.<sup>6</sup> Энэхүү зохицуулалт 2017 оны буюу одоогийн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль батлагдах хүртэл хэрэгжсэн.

2002 оны Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 83.1 дэх хэсэгт “Шүүхийн шийдвэрийг бодитойгоор гүйцэтгэсэн шийдвэр гүйцэтгэгчийг төлбөрийн шаардлагыг хангахаар гаргуулсан мөнгөний болон эд хөрөнгийн үнийн дүнгийн 0,5-10 хүртэлх хувиар урамшуулна.” гэж, мөн зүйлийн 83.2 дахь хэсэгт “Энэ хуулийн 83.1-д заасан урамшууллыг шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа хэсэгчилэн биелсэн болон дуусгавар болсны дараа гэрээний үндсэн дээр төлбөр авагчаас төлбөрт гаргуулсан мөнгөн болон эд хөрөнгийн үнийн дүнгээс гаргуулна.” гэж, хуулийн 83.3 дахь хэсэгт зааснаар олгох журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн тогтоохоор заажээ.

ХЗДХС-ын 2002 оны 208 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралтаар батлагдсан Шийдвэр гүйцэтгэгчийн урамшууллыг суутгах, түүнийг хуваарилах журмын 2.1-д зааснаар биелүүлсэн шүүхийн шийдвэрийн хувьд мөнгөн болон эд хөрөнгийн үнийн дүнгээс 5-10 хувийн урамшууллыг суутгаж, аймаг, нийслэлийн ШГА-ны дансанд төвлөрүүлнэ. 3-т зааснаар урамшууллыг шийдвэр гүйцэтгэгчид, болзошгүй эрсдлийн санд, шийдвэр гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагааны бусад зардалд хуваарилдаг. Ингэхдээ шийдвэр гүйцэтгэгчид хуваарилах урамшууллын хэмжээ нь 1 сая хүртэлх төгрөгийн шийдвэрийн хувьд 5.5 хувь, 1-5 сая бол 4 хувь, 5-10 сая бол 3 хувь, 10-25 сая бол 2.5 хувь, 25-50 сая бол 2 хувь, 50-75 сая 1.5 хувь, 75-100 сая төгрөгийн 1 хувь, 100 саяас дээш бол 0.5 хувь байхаар заасан байна.

1-5 сая төгрөгийн үнийн дүнтэй гүйцэтгэх хуудас биелүүлэхэд 200 мянган төгрөг, 75 сая төгрөгийн үнийн дүнтэй гүйцэтгэх хуудас биелүүлэхэд 1,875,000 төгрөгийн урамшууллыг шийдвэр гүйцэтгэгчид олгохоор байсан байна.

Түүнчлэн дээрх Шийдвэр гүйцэтгэгчийн урамшууллыг суутгах, түүнийг хуваарилах журмыг ХЗДХС-ын 2010 оны 104 дүгээр тушаалын 2 дугаар хавсралтаар шинэчлэн тогтоосон байна.

<sup>5</sup> <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=7165>

<sup>6</sup> <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=89>

Урамшуулалтай байсан 2002-2016 оны хоорондын шийдвэрийн биелэлтийг авч үзвэл 4,7 тэрбум орчим мөнгөн дүн бүхий 413916 гүйцэтгэх хуудаст хамаарах шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанаас 1,6 тэрбум мөнгөн дүн бүхий гүйцэтгэх ажиллагаа биелэгдсэн байх бөгөөд энэ нь нийт гүйцэтгэвэл зохих гүйцэтгэх хуудасны 53 хувь, мөнгөн дүнгийн 35 хувийг эзэлж байна.

Харин урамшуулалгүй үеийн /2017-2024/ шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны гүйцэтгэх баримт бичгийн бодит биелэлтийн үзүүлэлт дундажаар 52.5 хувь, мөнгөн дүн 26.3 хувьтай ажилласан байна. Өөрөөр хэлбэл, гүйцэтгэх баримт бичгийн үнийн дүнгээс бодогдох урамшуулалгүй болсноор гүйцэтгэх баримт бичиг бага үнийн дүнтэй эсэхээс үл хамааран гүйцэтгэх баримт бичгийн биелэлт өндөр, мөнгөн дүнгийн биелэлт буурсан байна.

Өөр нэг ажиглагдаж буй чухал давтамж бол урамшуулалгүй үеийн 2017-2024 оны шийдвэрийн биелэлтийг үзэхэд, бүх онуудад гүйцэтгэх баримт бичгийн биелэлт мөнгөн дүнгийн биелэлтээс илүү байсан байна.

2015 онд буюу ШШГТХ 2017 батлагдахаас өмнө гүйцэтгэх хуудасны биелэлт 46.3 хувь, 2022 онд 54.6 хувь болж өссөн ч энд бага үнийн дүнтэй гүйцэтгэх баримт бичгийн өсөлтийн хувь 9.2 байсан, 5 саяас дээш гүйцэтгэх хуудаст явуулсан ажиллагааны биелэлт 3.3 хувиар өссөн. Шийдвэр гүйцэтгэгч урамшуулалтай байсан 2017 оноос өмнөх үед өндөр үнийн дүнтэй буюу урамшуулал ахиухан авах гүйцэтгэх баримт бичигт хийх ажиллагаа түлхүү явагдаж, бага үнийн дүнтэй гүйцэтгэх баримт бичгийн биелэлт сул, харин 2017 оноос хойш урамшуулалгүй тул бага үнийн дүнтэй хялбар гүйцэтгэж болох гүйцэтгэх баримт бичгийн биелэлт нь нэмэгджээ.<sup>7</sup>

Мөн урамшууллын хувь хэмжээг зохистой тогтоохгүй бол төлбөр төлөгч, төлбөр авагчийн хувьд санхүүгийн дарамт болох, улмаар шүүхийн шийдвэрийн биелэлтэд сөргөөр нөлөөлөх, гагцхүү том үнийн дүнтэй хэргүүд дээр ажиллагаа төвлөрөх зэрэг сөрөг үзэгдлүүд түгээмэл ажиглагддаг.<sup>8</sup>

Иймд урамшууллыг гүйцэтгэлд суурилан ялгамжтай хуваарилахаар, мөн орон нутагт өндөр үнийн дүнтэй иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа нийслэлийнхтэй харьцуулахад бага онцлогийг харгалзан гүйцэтгэлийн биелэлтэд оногдох урамшууллаас гадна нэмэлтээр урамшуулал хуваарилахаар тусгах боломжтой.

Ингэснээр орон нутаг, нийслэлэд ажиллах шийдвэр гүйцэтгэгч хэт ялгамжтай цалин хөлс, урамшуулал авах, түүнээс гарах сөрөг үр дагавраас сэргийлэх ач холбогдолтой.

Ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчийн хийх ажлуудыг шийдвэр гүйцэтгэгч бие даан хийх боломжтой төдийгүй шат дамжин зөвшөөрөл авснаар ажиллагаа удаашрах нөхцөл байдал бий болдог тул шийдвэр гүйцэтгэгч ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчээс зөвшөөрөл авахгүйгээр хариуцлагыг бүрэн хүлээж, ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчийн зөвшөөрлөөр гүйцэтгэдэг шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг өөрөө бие даан хэрэгжүүлж болохоор байна.

---

<sup>7</sup> Я.Батгэрэл, Шийдвэр гүйцэтгэгчийн урамшуулал, хэрэгцээ шаардлага, ШШГЕГ-ын Шүүхийн шийдвэрийн биелэлтэд нөлөөлөх хүчин зүйлс, тулгамдаж буй асуудал, шийдвэрлэх арга зам хэлэлцүүлэг, 2023.

<sup>8</sup> З.Шагдарсүрэн, Шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны урамшууллын тогтолцоо, олон улсын туршлага, ШШГЕГ-ын Шүүхийн шийдвэрийн биелэлтэд нөлөөлөх хүчин зүйлс, тулгамдаж буй асуудал, шийдвэрлэх арга зам хэлэлцүүлэг, 2023.

Тухайлбал, орон байранд нэвтрэн орох, гадаадад зорчих эрхийг түдгэлзүүлэх арга хэмжээ авахад ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчээс зөвшөөрөл авалгүй шийдвэр гүйцэтгэгч өөрөө бие даан хийх боломжтой байна.

Мөн ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчийн хийх зарим үйл ажиллагааг цахимжилтаар шийдэх боломжтой байна. Тухайлбал, ажиллагааг нээх, хаах, гүйцэтгэх баримт бичгийг буцаах, дуудлага худалдаа явуулах шийдвэр гаргах гэх мэт.

Ахлах, ерөнхий шийдвэр гүйцэтгэгчдэд гомдол жилд маш их ирдэг бөгөөд энэхүү чиг үүргийг байхгүй болгож, шийдвэр гүйцэтгэл хариуцсан шүүгч шуурхай шийддэг боломжтой байдлаар тусгаж, иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа шуурхай байхад чиглэсэн тогтолцоог бий болгох шаардлага үүссэн.

**Хоёр.** Иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг боловсронгуй болгох дараах шаардлага үүссэн. Үүнд:

1/Монгол Улс эрх зүйт төрийн үзүүлэлтийн иргэний эрхийн хамгаалалт үзүүлэлт, Дэлхийн банкнаас гаргадаг бизнес эрхлэх үзүүлэлтийн гэрээний хэрэгжилт дэд үзүүлэлтээр урагшлахын тулд иргэд, бизнес эрхлэгчдийн хувийн эрх зүйн хүрээн дэх зөрчигдсөн эрхийг үр дүнтэй, шуурхай сэргээх замаар шүүхийн шийдвэр заавал биелэгддэг байх зарчмыг хангах шаардлагатай болсон.

Дэлхийн банкны бизнес эрхлэх үзүүлэлт /Doing business index/-ийн гэрээний хэрэгжилт/enforcing contract/ дэд үзүүлэлтээр Монгол Улс 75 дугаарт жагсаж байна. Энэхүү үзүүлэлтээр нэхэмжлэгч шүүхэд нэхэмжлэл гаргаснаас хойш шүүх хэргийг эцэслэн шийдвэрлэж, уг шийдвэрийг гүйцэтгэж дуусах хүртэлх ажиллагаанд талуудын зарцуулах цаг хугацаа, зардлыг тооцоолж үнэлдэг байна.<sup>9</sup>

Эрх зүйт төрийн үзүүлэлт /Rule of law Index/-ээр 7 хүчин зүйлийг хэмждэг бөгөөд иргэний эрхийн хамгаалалт /civil justice/ нь эрх зүйт төрийн үзүүлэлтийн нэг үндсэн дэд үзүүлэлт болно.<sup>10</sup>

Тус дэд үзүүлэлтээр иргэнд учирсан хохирлыг тухайн улс тайван, үр дүнтэй аргаар иргэний эрх зүйн тогтолцоогоороо барагдуулж байгаа эсэх, тогтолцоо нь нээлттэй, боломжит үнэтэй эсэх, ялгаварлан гадуурхалт, авлига, төрийн албан хаагчийн зохисгүй нөлөөллөөс ангид эсэх, иргэний хэргийн талаарх шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа нь үндэслэлгүйгээр удааширдаг эсэх, шүүхийн шийдвэр үр дүнтэй хэрэгждэг эсэхийг хэмждэг байна.<sup>11</sup> Монгол Улс Civil Justice буюу иргэний эрхийн хамгаалалт үзүүлэлтийн дэд хүчин зүйл болох иргэний шийдвэр гүйцэтгэл үр дүнтэй байх үзүүлэлтээр 80 дугаарт жагсаж байна.<sup>12</sup>

2/Монгол Улс дахь иргэний шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагааны биелэлт жилд дундажаар 20-30 хувьтай буюу хангалтгүй байна.

<sup>9</sup> <https://subnational.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/enforcing-contracts/what-measured>

<sup>10</sup> [https://eucrim.eu/news/new-2022-rule-of-law-index/?fbclid=IwAR0-dsWAPqlyDA1nfabG2NdoMMNf4DZv\\_SmgeRSG1EvjeBsfeEPn\\_6YLuo](https://eucrim.eu/news/new-2022-rule-of-law-index/?fbclid=IwAR0-dsWAPqlyDA1nfabG2NdoMMNf4DZv_SmgeRSG1EvjeBsfeEPn_6YLuo)

<sup>11</sup> [https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2022/Denmark/Civil%20Justice/?fbclid=IwAR2AdiPD05venmr2gS7ScAbnkiovqpPb7gWTjWERAc7YtZfTqVIBICeF\\_4Q](https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2022/Denmark/Civil%20Justice/?fbclid=IwAR2AdiPD05venmr2gS7ScAbnkiovqpPb7gWTjWERAc7YtZfTqVIBICeF_4Q)

<sup>12</sup> <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2022/Mongolia/Civil%20Justice>

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар /ШШГЕГ/-аас ирүүлсэн 2024 оны иргэний хэргийн талаарх шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны биелэлтийн статистик мэдээллээс үзэхэд, ойролцоогоор 3,4 их наяд төгрөгийн үнийн дүн бүхий 349,253 гүйцэтгэвэл зохих гүйцэтгэх хуудаснаас 1,1 их наяд төгрөгийн үнийн дүн бүхий 183,451 гүйцэтгэх хуудас биелэгдэж, 2,4 их наяд орчим төгрөгийн үнийн дүн бүхий 165,802 гүйцэтгэх хуудас биелэгдээгүй үлдсэн буюу иргэний хэргийн талаарх шүүхийн шийдвэрийн биелэлт мөнгөн дүнгийн хувьд 31.6 хувьтай байна.<sup>13</sup>

Түүнчлэн дотоод, гадаадын арбитрын шийдвэрийн биелэлтийг авч үзвэл, 2024 оны байдлаар 598 орчим тэрбум төгрөгийн үнийн дүн бүхий 140 гүйцэтгэх хуудсанд хамаарах шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанаас 19 гүйцэтгэх хуудсанд хамаарах 120 орчим тэрбум төгрөгийн мөнгөн дүн бүхий шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа биелэгдэж, дотоод, гадаадын арбитрын шийдвэр гүйцэтгэлийн биелэлтийн хувь мөнгөн дүнгийн хувьд 20.1 хувь буюу 478.5 тэрбум орчим төгрөгийн үнийн дүн бүхий арбитрын шийдвэр биелэгдээгүй байна.<sup>14</sup>

Мөн хүүхдийн тэтгэлэг гаргуулах гүйцэтгэх хуудасны биелэлтийг авч үзвэл, 2023 оны хувьд 50 гаруй тэрбум төгрөгийн 14182 гүйцэтгэх хуудаснаас, 13144 гүйцэтгэх хуудасны 30 тэрбум төгрөгийн тэтгэлэг төлөгдөөгүй буюу гүйцэтгэх хуудасны биелэлт 7.1 хувьтай байна.<sup>15</sup>

Ийнхүү иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны үр нөлөө тааруу байгаа нь Хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээний тайлангаас<sup>16</sup> үзэхэд, одоо хүчин төгөлдөр дагаж мөрдөгдөж байгаа Шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн зохицуулалтаас хамаарсан байх тул иргэний шийдвэр гүйцэтгэлийн тогтолцоо, шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны журмыг боловсронгуй болгох, уг ажиллагааг үр дүнтэй, шуурхай болгох үүднээс дараах тулгамдсан асуудлыг хуулийн төслөөр шийдвэрлэх нь нэн чухал болоод байна. Үүнд тогтолцоо, зохион байгуулалтын хувьд:

1.Иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэр, дотоод, гадаадын арбитрын шийдвэрийг иргэн, хуулийн этгээд заавал биелүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх үүднээс иргэний шийдвэр гүйцэтгэлийн тогтолцоог олон улсын чиг хандлагад нийцүүлэн өөрчлөх шаардлага үүссэн болно.

Иргэний шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагааг шүүх засаглалаас салангид явж ирснээс шүүхийн шийдвэр заавал биелэгдэх баталгааг шүүх засаглал хангадаг байх, ингэснээр иргэний эрх зүйн хүрээн дэх иргэд, бизнес эрхлэгчдийн зөрчигдсөн эрх шуурхай, үр дүнтэйгээр сэргэх суурь бүрдээгүй.

Иймд шийдвэр гүйцэтгэлийн шүүгчийн талаарх зохицуулалтыг бий болгох шаардлага бий болсон. Ингэснээр шийдвэрийн биелэлт, шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд хяналт тавих эрх зүйн орчныг бий болгоно.

2.Шийдвэр гүйцэтгэгч урамшуулалгүй мөртлөө цэргийн цолтой буюу дэслэгчээс хурандаа хүртэл цалингийн 26-36 хувийн цолны нэмэгдэл<sup>17</sup> авдаг бөгөөд Цэргийн

<sup>13</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын мэдээлэл 2024

<sup>14</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын мэдээлэл 2024

<sup>15</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын мэдээлэл 2024

<sup>16</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн Иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны зохицуулалтын хэрэгжилтийн үр дагаварт хийсэн үнэлгээ, 2025.

<sup>17</sup> Засгийн газрын 1999 оны 38 дугаар тушаалын хавсралт.

алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн хуулийн<sup>18</sup> дагуу тэтгэмж, тэтгэврийн онцлог зохицуулалт үйлчилдэг.

Иргэний болон захиргааны хэргийн шийдвэр гүйцэтгэх алба хаагчдыг цэргийн эрдэмд сургах шаардлагагагүй бөгөөд эрх зүйн болон эдийн засгийн бусад ур чадваруудыг сургах шаардлагатай талаар ЕСБХБ-ны судалгаанд дурджээ.<sup>19</sup>

БНСУ, ХБНГУ-ын хувьд шийдвэр гүйцэтгэгч нь төрийн захиргааны алба хаагч байх бөгөөд олон улсад шийдвэр гүйцэтгэгч төрийн албан хаагчийн цалингаас гадна гүйцэтгэсэн төлбөрийн үнийн дүнгээс тооцсон урамшуулал авах жишиг байна.

Иймээс шийдвэр гүйцэтгэлийг үр дүнтэй, шуурхай болгож, төлбөр авагчийн зөрчигдсөн эрхийг шуурхай сэргээх үүднээс шийдвэр гүйцэтгэгч цэргийн бус төрийн алба хаагч байх, харин урамшууллыг зохистой хэмжээнд авах шаардлага үүсчээ.

3.Манай улсад 304 шийдвэр гүйцэтгэгч, 50 гаруй ахлах шийдвэр гүйцэтгэгч байгаа ч шийдвэр гүйцэтгэгчид туслах алба хаагч дутмаг байна. Гэтэл Гүрж улсад, 3 сая 800 мянга гаруй хүн амтай ч<sup>20</sup> нийт 424 албан хаагчтай 158 шийдвэр гүйцэтгэгчтэй тэдэнд туслах 157 захиргааны албан хаагчтай, 57 шийдвэр гүйцэтгэлийн цагдаатай багтай байна. Манай улсад 304 шийдвэр гүйцэтгэгч, 56 ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчтэй ч Захиргаа, мэргэжлийн удирдлага-хяналт тавих 26 албан хаагч байгаа нь нийт 460 албан хаагчийн 6.7 хувь нь байгаа нь туслах чиг үүрэгтэй захиргааны албан хаагч дутмаг байгаа нь ажиллагаа удаашралтай, шийдвэр гүйцэтгэгч ачаалалтай байгаатай холбоотой байж болохоор байна.

Түүнчлэн ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчийн хэрэгжүүлэх чиг үүргийг шийдвэр гүйцэтгэгч бие даан гүйцэтгэх боломжтой төдийгүй шат дамжин зөвшөөрөл авснаар ажиллагаа удаашрах, зөвшөөрөл авахгүйгээр хариуцлагыг хүлээж, тэдгээр бүрэн эрхийг хэрэгжүүлж болохоор байна.Тухайлбал, орон байранд нэвтрэн орох, гадаадад зорчих эрхийг түдгэлзүүлэх арга хэмжээ авахад шийдвэр гүйцэтгэгч өөрөө бие даан хийх боломжтой байна.

Ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчийн хийх үйл ажиллагааг цахимжилтаар шийдэх боломжтой байна. Тухайлбал, ажиллагааг нээх, хаах, гүйцэтгэх баримт бичгийг буцаах, дуудлага худалдаа явуулах шийдвэр гаргах гэх мэт.

Ахлах, ерөнхий шийдвэр гүйцэтгэгчдэд талуудаас шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаатай холбогдуулан гаргах гомдол жилд маш их ирдэг бөгөөд энэхүү чиг үүргийг байхгүй болгож, шийдвэр гүйцэтгэл хариуцсан шүүгч шуурхай шийдэх боломжтой.

Ажиллагааны тухайд:

1.Хөдөлмөрийн чадвартай ч төлбөр төлөх шүүхийн шийдвэр биелүүлэхгүй, удаашруулах тохиолдол их байна. Энэ тохиолдолд энэ төрлийн төлбөр төлөгчийг хөдөлмөр эрхлүүлж, төлбөрийг гаргуулах зохицуулалт байхгүй байна.

<sup>18</sup> Цэргийн алба хаагчийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хууль “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн 1994 оны 8 дугаарт нийтлэгдсэн.

<sup>19</sup> ЕСБХБ-ны хийсэн Монгол Улсын шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх алба, шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны журам, холбогдох эрх зүйн актын шинэчлэлийн үзэл баримтлал, 2024.

<sup>20</sup> <https://www.worldometers.info/world-population/georgia-population/>

Түүнчлэн хүүхдийн тэтгэлэг төлөхгүй байгаа хөрөнгө, орлогогүй төлбөр төлөгч бол хүүхдийн төлөө сангаас хүүхдийн тэтгэлгийг урьдчилан төлөх, тухайн этгээд ажил хөдөлмөр, аж ахуй эрхлэх зэргээр төлбөрийн чадвартай болсны дараа төлбөрийг нөхөн гаргуулж, уг санд төлдөг механизмыг бүрдүүлэх шаардлагатай байна. ХБНГУ-д ийм төрлийн тэтгэлгийн сан ажилладаг байна.<sup>21</sup>

2. Ажиллагааны талаар гаргах талуудын гомдлыг Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн дагуу гаргаж, төлбөр төлөгч нэхэмжлэгч, шийдвэр гүйцэтгэгч хариуцагч болж, зохигчийн эрх, үүргийг эдэлж, 3 шатны шүүхээр явах боломжтой байдаг төдийгүй тус хугацаанд ажиллагааг түдгэлзүүлдэг нь төлбөр төлөгч үндэслэлгүй олон гомдол шүүхэд гаргаж ажиллагааг удаашруулах арга барил болгон ашигладаг практик тогтсон байна.

Харин гадаад орны зарим туршлагын хувьд, тухайлбал, БНСУ-д, нэн даруй гомдол гаргах нь гүйцэтгэлийн ажиллагааг түдгэлзүүлэх үндэслэл болохгүй. Гомдлыг эцэслэн шийдвэрлэх хүртэл төлбөр төлөгчийн барьцаатайгаар, эсхүл барьцаагүйгээр шийдвэрийн биелэлтийг хэсэгчлэн, эсхүл бүхэлд нь түдгэлзүүлэх шийдвэр гаргах, эсхүл төлбөр авагчийн барьцаатайгаар гүйцэтгэлийн ажиллагааг үргэлжлүүлэх шийдвэр гаргана. Энэ түдгэлзүүлэх, эсхүл үргэлжлүүлэх шийдвэрт гомдол гаргаж үл болно.<sup>22</sup>

Мөн ХБНГУ-ын хувьд, гомдол гаргасан бол шүүх хүсэлтийг үндэслэн шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагааг төлбөр төлөгчөөс баталгаа гаргуулан эсхүл, баталгаа гаргуулахгүйгээр түр түдгэлзүүлэх, эсхүл зөвхөн төлбөр авагчаас баталгаа гаргуулсныг үндэслэн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулна. Төлбөр авагч баталгаа гаргаж чадахгүй, эсхүл онцгой хүндрэлтэй байгаа бөгөөд хойшлуулах нь төлбөр авагчид нөхөн төлөхөд бэрхшээлтэй байх, эсхүл хохирол учрахаар бол, эсхүл бусад шалтгааны улмаас төлбөр авагч зөвшөөрөхгүй байгаа бол хүсэлтийг нь үндэслэн шүүхийн шийдвэрийг урьдчилсан байдлаар гүйцэтгэх боломжтойд тооцно. Төлбөр авагчийн ашиг сонирхол илт давамгай байх тохиолдолд төлбөр төлөгчийн түдгэлзүүлэх хүсэлтийг хангахгүй зохицуулалттай байна.<sup>23</sup>

БНСУ-д нэн даруй гомдол (**immediate compliant**) гаргах буюу шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагааны журам зөрчсөн гэж үзвэл гүйцэтгэлийн шүүхийн шийдвэрт зөвхөн хуульд заасан үндэслэлээр нэн даруй гомдол гаргаж болдог.<sup>24</sup> Харин ХБНГУ-ын хувьд шийдвэр гүйцэтгэлийн шүүх нь шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагаатай холбоотой гомдлыг хянадаг байна.<sup>25</sup>

Шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны гомдол нь нэхэмжлэл (**law suit**) биш шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаан дахь эсэргүүцэл буюу гомдол (**objection, complaint**) бөгөөд энэ утгаараа шийдвэр гүйцэтгэл хариуцсан шүүгч шуурхай 7-14 хоногт шийдвэрлэдэг буюу аман хуралдаан хийх шаардлагагүй.

3. Түүнчлэн төлбөрийн үүргийг хангуулах эд хөрөнгийн үнэлгээний тайланг эс зөвшөөрвөл Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн дагуу төлбөр төлөгч нэхэмжлэгч, шийдвэр гүйцэтгэгч хариуцагч болж, зохигчийн эрх, үүргийг эдэлж,

<sup>21</sup> Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд О.Алтангэрэлийн Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын Бавариа мужид хийсэн ажлын айлчлалын үр дүнгээс, 2024 оны 12 дугаар сар.

<sup>22</sup> [https://elaw.klri.re.kr/eng\\_mobile/viewer.do?hseq=41807&type=part&key=8](https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=41807&type=part&key=8)

<sup>23</sup> [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_zpo/englisch\\_zpo.html](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html)

<sup>24</sup> [https://elaw.klri.re.kr/eng\\_mobile/viewer.do?hseq=41807&type=part&key=8](https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=41807&type=part&key=8)

<sup>25</sup> [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_zpo/englisch\\_zpo.html](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html)

3 шатны шүүхээр маргаанаа шийдвэрлүүлэх боломжтой байдаг төдийгүй тус хугацаанд ажиллагааг түдгэлзүүлдэг нь төлбөр төлөгч үндэслэлгүй олон гомдол шүүхэд гаргаж, ажиллагааг удаашруулах арга барил болгон ашигладаг практик тогтсон байна.

Эд хөрөнгийн үнэлгээний талаар шүүхэд гаргасан гомдол 2023 онд 362 буюу нийт 546 гомдлын 66.3 хувь нь байсан бол 2024 онд үнэлгээний гомдол 377 буюу нийт 486 гомдлын 77.5 хувь нь байсан байна.<sup>26</sup> Харин 2023 онд нийт гаргасан энэ төрлийн гомдлын 31.5 хувь буюу 172 гомдлыг 1-ээс дээш жилийн хугацаанд шийдвэрлэсэн бол 2024 онд нийт гаргасан үнэлгээний гомдлын 35.8 хувь буюу 174 гомдлыг 1-ээс дээш жилийн хугацаанд шийдвэрлэсэн байна.<sup>27</sup>

2023 оны байдлаар 267 тэрбумын 330 төлбөр төлөгчид хамаарах ажиллагаатай холбоотой эд хөрөнгийн үнэлгээний гомдол шүүхэд гаргаснаас улбаалан түдгэлзсэн байна.<sup>28</sup>

Үнэлгээчний үнэлгээ тогтоосон үнэлгээний тайланг хүчингүй болгуулахаар шүүхэд хандах нь дараах эрсдэлийг бий болгож байна.<sup>29</sup> Үүнд:

- ойролцоогоор 2-4 жил шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа зогсох;
- төлбөр авагч төлбөрөө барьцаа хөрөнгөөс хүртэл гаргуулах боломжгүй хязгаарлагдах, удаашрах.

Иймээс эд хөрөнгийн үнэлгээний талаар гарсан гомдлыг шүүхэд бус, дахин, эсхүл нэмэлт үнэлгээ хийлгэх байдлаар шийдвэрлэх боломжтой байна.

4.Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх жиллагаанд саад учруулахад хариуцлагыг оногдуулах механизм нь Эрүү, зөрчлийн хууль тогтоомжоор зохицуулагддаг тул цагдаа, прокурор, шүүх гээд олон шат дамжлагыг туулдаг, гэтэл шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа нь шүүхийн шийдвэрийг албадан биелүүлэх сүүлийн үе шат байдаг ч шийдвэр гүйцэтгэгчид албадлага хэрэглэх хөшүүргүүд байхгүй байна.

Тухайлбал, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль батлагдаж, дагаж мөрдөж эхэлсэн буюу 2017 оны 07 сарын 01-ний өдрөөс хойш 7 орчим жилийн хугацаанд Эрүүгийн хуулийн дээрх гэмт хэрэгт 11 тохиолдолд шүүх хуралдаан хийж, гэм бурууг шийдвэрлэсэн байна.<sup>30</sup> Үүнээс нийслэлд 7, орон нутагт 4 шүүхийн шийдвэр хамаарч байна. Үүнээс 2 хэрэгт 6 сарын хугацаагаар хорих шийдвэр гаргасан байна. Гэхдээ эдгээр тохиолдлуудад хөрөнгийн мэдүүлгээ буруу гаргасан, зайлсхийсэн гэх үйлдлийг шийтгэсэн тохиолдол байхгүй буюу хөрөнгийн мэдүүлэг гаргахгүй байсан ч хариуцлагын механизм ажилладаггүй болно.

Зөрчлийн тухай хуулийн 15.2 дугаар зүйлийн 2-т заасан Хууль сахиулах чиг үүргийг хэрэгжүүлж байгаа төрийн албан хаагчаас тавьсан хууль ёсны шаардлагыг

<sup>26</sup> ШШГЕГ-ын мэдээллээс 2025.

<sup>27</sup> ШШГЕГ-ын мэдээллээс 2025.

<sup>28</sup> Т.Наранцогт, Иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны түдгэлзүүлэх үндэслэл, хугацааны зарим асуудал, Иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны түдгэлзүүлэх үндэслэл, хугацааны зарим асуудал, ШШГЕГ-ын Шүүхийн шийдвэрийн биелэлтэд нөлөөлөх хүчин зүйлс, тулгамдаж буй асуудал, шийдвэрлэх арга зам хэлэлцүүлэг, 2023.

<sup>29</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн дагуу шийдвэрлэсэн иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрт хийсэн дүн шинжилгээ 2023-аас.

<sup>30</sup> <https://shuukh.mn/cases/2/1>



биелүүлээгүй, төрийн албан хаагчийн үйл ажиллагаанд нь саад учруулсан, төрийн албан хаагчийг хүч хэрэглэхгүйгээр эсэргүүцсэн, эсхүл доромжилсон бол хүнийг хоёр зуун тавин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг хоёр мянга таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох шийтгэл бүхий зөрчлийн хэргээр маш цөөн хүн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаатай холбоотойгоор шалгасан дараах тохиолдол байна. Үүнд:

2023 онд 16 хүнд, 2024 онд 28 хүнд тус тус торгох шийтгэл ногдуулсан бол мөн хуулийн 15.27 дугаар зүйлд заасан Шүүхийн шийдвэрийг үл биелүүлэх зөрчлийн хэргээр 2022 онд 14 хүн шалгаснаас 4, 2023 онд 8 хүнд, 2024 онд 5 хүнд тус тус торгох шийтгэл ногдуулсан байна.<sup>31</sup>

Гэтэл биелэгдээгүй иргэний шийдвэр гүйцэтгэл их буюу 2024 онд гэхэд 26619 төлбөр төлөгч төлбөрөө төлөөгүй байна.

БНСУ, ХНБГУ, Гүржийн туршлагаас харахад, шийдвэр гүйцэтгэлийн шүүх эдгээр торгох, баривчлах хөшүүргийг хэрэглэх эрх нь байна.

Тухайлбал, ХБНГУ-ын хуулийн 802g-д зааснаар шийдвэр гүйцэтгэлийн шүүх баривчлах /coercive detention/ шийдвэр гаргана.<sup>32</sup>

Гүрж улсын хуулийн 14<sup>14-18</sup>-д зааснаар шийдвэр гүйцэтгэлийн цагдаа /enforcement police officer/ ажиллах бөгөөд дүрэмт хувцас өмсөж, ID card-тай, даатгалд хамрагдсан байх бөгөөд шийдвэр гүйцэтгэгч шаардлагатай тохиолдолд шийдвэр гүйцэтгэлийн цагдаагаар гүйцэтгүүлэх ажлын хүсэлтийг гаргах, хувийн шийдвэр гүйцэтгэгч мөн хүсэлт гаргах гэхдээ төлбөр төлдөг байна.<sup>33</sup>

Иймд шийдвэр гүйцэтгэлийн шүүгч эдгээр арга хэмжээг шууд хэрэглэх боломжтой байдлаар зохицуулах шаардлага үүсчээ.

5.Хугацаа хэтэрсний хүү төлдөггүй, шийдвэр гарсан дүнгээр хэдэн ч жилийн дараа төлөхөд хариуцлага тооцохгүй байгаа нь төлбөр төлөгч төлбөрийг төлөхгүй удаашруулах боломжийг олгож байна.

Төлбөрийг цаг хугацаанд нь төлөөгүйн хүү, торгууль, алдангийг ХБНГУ, Норвеги, Швед, Япон, БНСУ, Сингапур, Эстонид төлбөр төлөгчид оногдуулдаг байна. Гэрээгээр зохицуулаагүй байсан ч шийдвэр гүйцэтгэгчдэд ийнхүү төлбөр төлөгчөөс хугацаандаа төлөөгүй нөхцөлд хүү, алданги, торгуулийг авах эрхийг олгосон байдаг.<sup>34</sup>

Энэ асуудлыг хуульчилж, төлбөр төлөгч төлбөрөө цаг тухайд нь төлөх хөшүүргийг бий болгох шаардлага үүссэн.

6.Төлбөртэй этгээдийн бүртгэлд бүртгэх нь тухайн этгээдийг төлбөрөө төлөх хөшүүрэг болох хязгаарлалтуудыг тавьж чадахгүй, хэлбэрийн төдий бүртгэл болжээ.

Төлбөртэй этгээдийн бүртгэл нь хаалттай мэдээлэл байна. Тодруулбал, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага улсын хэмжээнд иргэний шүүхийн

<sup>31</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газраас ирүүлсэн мэдээлэл.

<sup>32</sup> [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_zpo/englisch\\_zpo.html](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html)

<sup>33</sup> <https://matsne.gov.ge/en/document/view/18442?publication=99>

<sup>34</sup> ЕСБХБ, Зарим улсын шийдвэр гүйцэтгэлийн хуулийн зохицуулалтыг харьцуулсан судалгаа, 2025 оны 1 дүгээр сар.

шийдвэрийг биелүүлээгүй этгээдийн талаарх мэдээллийг цахим бүртгэлд оруулж, төлбөртэй этгээдийн бүртгэл хөтөлнө.<sup>35</sup>

Төлбөртэй этгээдийн бүртгэл хөтлөх, тодорхойлолт, лавлагаа гаргах журмыг<sup>36</sup> ХЗДХС-ын 2017 оны А/219 дүгээр тушаалаар баталсан бөгөөд тус журамд зааснаар иргэн, хуулийн этгээдийн хүсэлтээр шүүхийн шийдвэрээр тогтоосон төлбөртэй эсэх талаар тодорхойлолт, лавлагааг хүсэлт гаргагч иргэн, хуулийн этгээдэд олгож болохоор заасан. Ийнхүү тодорхойлолт, лавлагаа авахад төлбөртэй байхаар заажээ. Төлбөртэй бол лавлагаа, төлбөргүй бол тодорхойлолт гаргана. Гэхдээ энэхүү сангаас иргэн, хуулийн этгээдэд бусад этгээдийн талаарх мэдээлэл өгөхийг хориглосон.<sup>37</sup>

ХБНГУ-ын Иргэний процессын хуулийн 882f-д зааснаар төлбөр төлөгчтэй дараа дараад гэрээ байгуулах гэсэн ямар ч этгээд эдийн засгийн сөрөг үр дагавар гарахаас сэргийлж, гэрээ байгуулах эсэхээ шийдэхийн тулд энэхүү төлбөртэй этгээдийн бүртгэлээс мэдээлэл авч болдог байна.<sup>38</sup>

Гүрж улсын хувьд, Иргэний шийдвэр гүйцэтгэх хуулийн 19<sup>1</sup>-д зааснаар төлбөртэй этгээдийн бүртгэлийг мөнгөн хөрөнгө гаргуулах шийдвэр гүйцэтгэлийг эхэлмэгц заавал хийнэ.<sup>39</sup>

Төлбөртэй этгээдийн бүртгэлд заавал бүртгэх, түүнд бүртгэгдсэнээр төлбөр төлөгч төлбөрөө төлөх эрхийн хязгаарлалт бүхий хөшүүргүүдийг хуульчлах шаардлага үүсэж байна.

7.Эд хөрөнгийн мэдүүлгийг албадан гаргуулдаг тогтолцоо байхгүй байна.

ХБНГУ-ын Иргэний процессын хуулийн 882f-д зааснаар төлбөр төлөгчтэй дараа гэрээ байгуулах гэсэн ямар ч этгээд эдийн засгийн сөрөг үр дагавар гарахаас сэргийлж, гэрээ байгуулах эсэхээ шийдэхийн тулд энэхүү төлбөртэй этгээдийн бүртгэлээс мэдээлэл авч болдог байна.<sup>40</sup>

Гүрж улсын хувьд, Иргэний шийдвэр гүйцэтгэх хуулийн 19<sup>1</sup>-д зааснаар төлбөртэй этгээдийн бүртгэлийг мөнгөн хөрөнгө гаргуулах шийдвэр гүйцэтгэлийг эхэлмэгц заавал хийнэ.<sup>41</sup>

ХБНГУ-ын Иргэний процессын хуульд зааснаар эд хөрөнгийн тухай мэдүүлэг авахаар дуудахад төлбөр төлөгч хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр тогтоосон хугацааг хожимдуулсан, эсхүл мэдүүлэг өгөх үүргээ зөрчсөн бол төлбөр төлөгчдийн бүртгэлд бүртгэгдэх үр дагавартай байна.<sup>42</sup>

Түүнчлэн хөрөнгийн мэдүүлэг өгөхгүй бол төлбөр авагчийн хүсэлтийг үндэслэн шүүхээс баривчлах шийдвэр гаргана. Баривчлах шийдвэрт төлбөр авагч ба төлбөр

<sup>35</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 47.1 дэх хэсэг.

<sup>36</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 47.2 дахь хэсэг.

<sup>37</sup> ХЗДХС-ын 2017 оны А/219 дүгээр тушаал.

<sup>38</sup> [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_zpo/englisch\\_zpo.html](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html)

<sup>39</sup> <https://matsne.gov.ge/en/document/view/18442?publication=99>

<sup>40</sup> [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_zpo/englisch\\_zpo.html](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html)

<sup>41</sup> <https://matsne.gov.ge/en/document/view/18442?publication=99>

<sup>42</sup> [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_zpo/englisch\\_zpo.html](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html)

төлөгчийг, түүнчлэн баривчлах үндэслэлийг заана. Баривчлах шийдвэрийг биелүүлэхээс өмнө зайлшгүй хүргүүлэх шаардлагагүй.<sup>43</sup>

Хөрөнгийн мэдүүлэг өгөөгүй, эсхүл буруу өгсөн, эсхүл төлбөр төлөх хөрөнгөгүй, хөрөнгө нь хүрэлцэхгүй бол төлбөртэй этгээдийн бүртгэлд оруулдаг. Тус бүртгэлд орсноор банк, санхүүгийн байгууллагаас авах зээл, бусадтай бизнесийн үйл ажиллагааг хамтрах боломж хязгаарлагдахын зэрэгцээ тухайн төлбөр төлөгчийн үндсэн үйл ажиллагааг хязгаарладаг. Тухайлбал, төлбөр төлөгч хуульч бол хуульчаар ажиллах зөвшөөрлийг түдгэлзүүлдэг. Мөн төлбөртэй этгээдийн бүртгэл нь нийтэд нээлттэй байдаг тул төлбөр төлөгчид даруй төлбөрөө төлж, бүртгэлээс гарах гэж хичээх хөшүүрэг нь болдог.<sup>44</sup>

Гүрж улсын хувьд, төлбөртэй этгээдийн бүртгэл нь банк, ББСБ, төрийн байгууллагуудад нээлттэй бөгөөд сонирхогч этгээдэд төлбөртэйгээр нээлттэй байна.<sup>45</sup>

Гүрж улсын хувьд, мөн энэхүү бүртгэлд бүртгэгдсэнээр аливаа бүртгэлтэй үл хөдлөх эд хөрөнгө, хөдлөх эд хөрөнгийг захиран зарцуулах эрхэд хязгаарлалт тогтоох үр дагавартай байдаг.<sup>46</sup>

Энэхүү мэдүүлгийг албадан заавал гаргуулах, бүртгэгдсэний үр дагавар нь төлбөр төлөгч төлбөрөө төлөх албадлагыг бий болгосон, мэдүүлгээ буруу, эсхүл дутуу мэдүүлсэн, зайлсхийсэн бол шийтгэл хэрэглэдэг ажиллагаанд ач холбогдол авчрах байдлаар хуульчлах шаардлагатай байна.

8.Үл хөдлөх эд хөрөнгө, хөдлөх эд хөрөнгөд явуулах ажиллагааны журмыг боловсронгуй болгох шаардлага тулгарсан. Тухайлбал, үл хөдлөх эд хөрөнгөд явуулах ажиллагаанд битүүмжлэх, хураах 2 ажиллагааг заавал хийдэг. Гэтэл хураах асуудал үл хөдлөх эд хөрөнгийн тухайд байхгүй байдаг. Мөн барьцааны зүйл бол битүүмжлэх шаардлагагүй шуурхай албадан худалдах зэрэг зохицуулалт байхгүйгээс барьцааны зүйлийг үл маргах журмаар гаргуулах Иргэний хуулийн зохицуулалт хэрэгжих боломжгүй болдог.

Шүүхийн шийдвэрээр барьцаа хөрөнгөөс төлбөр гаргуулах ажиллагаа явуулах ялгамжтай зохицуулалт бий болгох буюу барьцааны зүйл бол битүүмжлэх шаардлагагүй шууд дуудлага худалдаа явуулах шийдвэр шуурхай гаргадаг байх, ингэснээр гэрээнд итгэх итгэлийг хамгаалах зарчим хангагдана.

Ийнхүү дээр дурдсан хууль зүйн болон практик шаардлага, тус хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээний дүгнэлт, зөвлөмжийг үндэслэн шийдвэр гүйцэтгэлийн шүүгч ажиллагааны гомдлыг аман хуралдаангүйгээр шуурхай хянах, үл хөдлөх эд хөрөнгө, хөдлөх эд хөрөнгөтэй холбоотой ажиллагааг боловсронгуй болгох, төлбөр төлөгчийн хариуцлагатай байдлыг хангах буюу төлбөр төлөх хөшүүргийг бий болгох, шийдвэр гүйцэтгэгч бие даан хариуцлагатайгаар ажиллагааг хараат бусаар гүйцэтгэх болон тус ажиллагааг үр дүнтэй, шуурхай явагдах нөхцөлийг бүрдүүлж, шийдвэр гүйцэтгэлийн үр дүнтэй тогтолцоог бүрдүүлэх хүрээнд уг хуулийн төслийг боловсруулна.

<sup>43</sup> [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_zpo/englisch\\_zpo.html](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html)

<sup>44</sup> Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд О.Алтангэрэлийн Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын Бавариа мужид хийсэн ажлын айлчлалын үр дүнгээс, 2024 оны 12 дугаар сар.

<sup>45</sup> <https://matsne.gov.ge/en/document/view/18442?publication=99>

<sup>46</sup> <https://matsne.gov.ge/en/document/view/18442?publication=99>

**Гурав.**Захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх талаарх зохицуулалтыг боловсронгуй болгох дараах практик шаардлага үүсээд байна.

Захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэрийн биелэлт 2018 оноос хойш тогтмол буурч ирсэн нь шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын тоон мэдээнээс харагдаж байгаа буюу захиргааны мөнгөн төлбөр гаргуулах гүйцэтгэх хуудсын хувьд 2023 онд 26 тэрбум төгрөгийн 406 гүйцэтгэх хуудас байснаас 19.5 тэрбум төгрөгийн 194 гүйцэтгэх хуудас биелэгдэж, 212 гүйцэтгэх хуудасны 6 тэрбум гаруй төгрөгийн үлдэгдэлтэй байна.<sup>47</sup>

Дээрх асуудлын шалтгаанд, эрх зүйн зохицуулалтын хангалтгүй, үр нөлөөгүй байдал нөлөөлж байна. Өнөөдрийн байдлаар захиргааны шийдвэр гүйцэтгэлийн харилцааг Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 15 дугаар бүлэгт ердөө хоёр зүйлээр зохицуулж байгаа бөгөөд Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн холбогдох зохицуулалт оновчгүй, дутуу, үр нөлөө багатай байна.

Дээрх нөхцөлийг засаж, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийг үр нөлөөтэй болгох замаар зөрчигдсөн эрхээ бодитоор сэргээлгэх, цаг хугацааны хувьд түргэсгэх нөхцөлийг хангахад зорьсон зохих өөрчлөлт шаардлагатай байна. Эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд захиргааны шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэлийн журмыг тодорхой зохицуулах, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн холбогдох бүлгийг өөрчилж, хоёр хууль нь харилцан бие биеэ нөхсөн шинжтэйгээр зохицуулах зайлшгүй шаардлагатай байна.

Иймд Захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэрийн төрөл, онцлогт нийцсэн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны тусгай журмыг шүүхийн шийдвэрийн төрөл тус бүрээр нарийвчлан зохицуулж, шүүхийн шийдвэрийг албадан гүйцэтгэх аргыг илүү “үр нөлөөтэй” болгох хүрээнд бусад улс орны жишигтэй адил шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэх зорилгоор “хариуцагчид мөнгөн хэлбэрээр үүрэг хүлээлгэх” зохицуулалт бий болгох шаардлага үүссэн. Тодруулбал, хариуцагч шүүхийн шийдвэрийг шүүхээс тогтоосон хугацаанд биелүүлээгүй бол шүүгч тухайн байгууллага, албан тушаалтнаас “хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс 10 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх” төгрөгийн албадлагаар гаргуулах, уг арга хэмжээг хариуцагч шүүхийн шийдвэрийг биелүүлэх хүртэл дахин авах эрхтэй байхаар тусгана.

**Дөрөв.**Эрүүгийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг боловсронгуй болгох дараах шаардлага үүсээд байна.

1/Шүүхийн хүчин төгөлдөр шийдвэрийг иргэн, хуулийн этгээд заавал биелүүлэх, эд хөрөнгийн болон эдийн бус хохирлыг бүрэн төлүүлэх, зөрчигдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх, эрүүгийн болон зөрчлийн шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэх ажиллагааны үндэслэл, журмыг боловсронгуй болгох, уг чиг үүргийг хэрэгжүүлэх тогтолцоо, зохион байгуулалтыг дэлхийн жишиг хандлага, хөгжлийн бодлогод нийцүүлэн өөрчлөх, хорих байгууллагын улсын төсөвт үзүүлэх зарлагыг бууруулах шаардлага үүсэж байна;

2025 оны 03 дугаар сарын байдлаар 4615 хоригдол ял эдэлж байгаагаас нээлттэй дэглэмийн хоригдол 3449 буюу нийт хоригдлын 74.7 хувь, хаалттай дэглэмийн хоригдол 1126 буюу 24.3 хувийг эзэлж байна.

---

<sup>47</sup> Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газрын мэдээлэл 2023

2024 онд нийт 2448 хоригдол 288,5 тэрбум төгрөгийн хохирол, төлбөртэй байснаас хөдөлмөрийн хөлснөөс хэсэгчилж төлсөн 677 хоригдлын 526,5 сая төгрөг, бүрэн барагдуулсан 54 хоригдлын 56,8 сая төгрөг, ар гэрээс нь хэсэгчилж төлсөн 70 хоригдлын 1,4 тэрбум төгрөг, бүрэн барагдуулсан 353 хоригдлын 2,8 тэрбум төгрөг, нийт 407 хоригдол 4,8 тэрбум төгрөгийг хохирогч буюу төлбөр авагчид шилжүүлж, 283,7 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байна.

Монгол Улсын хэмжээнд 2024 онд хорих ангийн үйлдвэрлэлд 1307 хоригдол ажилласан бөгөөд үүнээс нээлттэй дэглэмд ял эдэлж байгаа 299 хоригдол, хаалттай дэглэмд ял эдэлж байгаа 271, нээлттэй, хаалттай хорих ангид ял эдэлж байгаа 737 хоригдол тус тус байна. Аж ахуйн үйлчилгээнд 328 хоригдол, аж ахуй нэгжид гэрээгээр 120, нийт 1775 хоригдлыг буюу нийт хоригдлын 38 хувь хөдөлмөрт хамрагдаж байгаа нь хоригдлыг хөдөлмөрт хамруулах хуулийн хэрэгжилт бүрэн дүүрэн хангагдахгүй байна.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 215 дугаар зүйлийн 215.5 дахь хэсэгт хоригдлын хөдөлмөрийн норм, хөлсний үнэлгээг хөдөлмөрийн үр дүнд нь тохируулан шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх төв байгууллагын дарга батлах бөгөөд хоригдлын хөдөлмөрийн үнэлгээ нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс багагүй байна гэж заасны дагуу хоригдлын нэг өдрийн цалин 3929 төгрөгөөс дээш тогтоож, хоригдол гэрээгээ ажиллуулах журмын дагуу ажиллуулж байна.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 214 дүгээр зүйлийн 214.8 дахь хэсэгт зааснаар хаалттай хорих ангийн хоригдлын ажил, амралтын цагийг хөдөлмөрийн хууль тогтоомжид зааснаас өөрөөр тогтоож болох бөгөөд тус хуулийн 200.3 дахь хэсэгт зааснаар хоригдлыг зөвхөн хорих ангийн байранд хөдөлмөрлүүлж болно. Иймээс хаалттай хорих ангийн хоригдлын хувьд хорих байранд л хөдөлмөр эрхлэх боломжтой байдаг.

Гэмт хэргийн улмаас бусдад учруулсан хохирол хөдөлмөр эрхлэлтийн хоригдлын төлбөр төлөлт 2024 оны мөн үеэс 8,5 хувиар, цалинтай ажлын байраар хангасан хоригдлын тоо 30 хувиар тус тус буурсан үзүүлэлттэй байгаа нь гэм хорын төлбөр барагдуулалт хангалтгүй байгаа нь харагдаж байна.

Өөрөөр хэлбэл, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд заасны дагуу зөвхөн нээлттэй дэглэмд хорих ял эдэлж буй хоригдол хуулийн этгээдтэй гэрээний үндсэн дээр хөдөлмөр эрхэлдэг бөгөөд мөн эрүүл мэндийн шалтгаанын улмаас хөдөлмөр эрхлэх боломжгүй, хөдөлмөр эрхлэхээс татгалзсан, хорих ялын хугацаа бага, хорих ангийн дэглэм, зэрэглэл өөрчлөх, хорих анги солих зэрэг шалтгааны улмаас хөдөлмөр эрхлэх хоригдлын тоо буурсан байна.

Мөн эрүүгийн хариуцлагын зорилтын хүрээнд гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг нийгэмшүүлэх, хоригдолд мэргэжлийн боловсрол эзэмшүүлж, хөдөлмөрийн дадал олгож ажлын байраар хангах, нийгмийн амьдралд бие даан ухамсартайгаар оролцох чадвартай, бие хүнийг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн зохион байгуулалтын арга хэмжээг үе шаттай хэрэгжүүлэх шаардлага бий болж байна.

Иймд хаалттай хорих ангийн тусгай төрлөөс бусад төрөлд ял эдэлж байгаа хоригдлыг байнгын ажлын байраар хангаж, хөдөлмөрт хамруулах, иргэн, хуулийн этгээдэд учруулсан гэм хорын төлбөрийг барагдуулахад онцгойлон анхаарах, улс орны бүтээн байгуулалт, бүсчилсэн хөгжилд хоригдлыг ажиллуулах зорилгоор хорих ангийг нүүдлийн хэлбэрээр зохион байгуулах эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгоно.

Улс орны бүтээн байгуулалтад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор 2021-2024 онуудад автозам, төмөр замын ажилд нийт 348 хоригдлыг ажиллуулж, сард дунджаар нэг хоригдолд хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 550 мянгаас 660 мянга байснаас дээгүүр буюу 894,165 төгрөг, бодон олгож /нийт 1,048 сая төгрөгийн цалин хөлс/ үүнээс 183,4 сая төгрөгийг гэмт хэргийн улмаас хохирсон иргэдэд гэм хорын төлбөрт шилжүүлсэн байна.

Хоригдлыг улс орны бүтээн байгуулалтад дайчлан ажиллуулах нь ажил хөдөлмөрөөр дамжуулан нийгэмшүүлэх үр нөлөөтэй. Мөн цалин хөлсний орлогоос ар гэртээ шилжүүлж байгаа нь гэр бүлийн тогтвортой байдалд эерэг нөлөө үзүүлж, нийгэмших, гэмт хэрэг давтан үйлдэхгүй байх үр нөлөөтэй байна.

Түүнчлэн хоригдлын хөдөлмөрийн хөлсний үнэлгээ нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр тогтоож байгааг зах зээлийн үнэлгээтэй уялдуулснаар хөдөлмөрийн бүтээмж, хохирол төлбөрийн төлөлт нэмэгдэх, хорих ангийн үйлдвэрлэлийг өргөжүүлэх, сайжруулах, хоригдлын ажлын байр нэмэгдэх, тодорхой хувийг улсын төсөвт төвлөрүүлэх, ингэснээр шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагад улсын төсвийн орлогоос зарцуулах зардлыг бууруулах зэрэг хэрэгцээ, шаардлага бий болсон.

2/Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд баривчлах шийтгэл оногдуулсан шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэх нийтлэг үндэслэл, баривчлагдсан этгээдийн эрх зүйн байдлын талаар заасан хэдий ч баривчлах шийтгэл эдлүүлэх нөхцөл, журам буюу баривчлагдсан этгээдийг хүлээн авах, байрлуулах, чөлөө олгох, суллах, баривчлагдсан этгээдээс гаргасан гомдлыг хянан шийдвэрлэх, уулзалт, утсаар ярих, илгээмж, захидал хүлээн авах, харуул хамгаалалтын ажлын зохион байгуулалт, баривчлах байрны эрүүл ахуйн шаардлагыг журмаар зохицуулж байгааг хуулийн төсөлд тусгах шаардлага үүссэн.

Учир нь хүн халдашгүй, чөлөөтэй байх нь хүний угаас заяасан хувийн эрх бөгөөд энэхүү эрхийг Үндсэн хуулиар баталгаажуулдаг, хөндлөнгийн хэн боловч дур мэдэн халдаж болохгүй туйлын эрх юм.

3/Хорих ялаар шийтгүүлсэн өсвөр насны хүний эрх зүйн байдлыг Монгол Улсын олон улсын гэрээ, үүнд НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн баталсан “Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц”-д нийцүүлэн сайжруулах шаардлага үүссэн.

### **Хоёр.Хуулийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа**

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.12 дахь хэсэгт заасны дагуу хуулийн нэрийг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын тогтолцоо, шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн байдлын тухай гэж өөрчилнө.

Уг хуулийн төслийг дагалдуулж, Иргэний болон захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай, Эрүүгийн болон зөрчлийн хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай анхдагч хуулийн төсөл тус тус хамтад нь хэлэлцүүлэхээр багцлан боловсруулна.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.4, 14.5 дахь хэсэгт заасны дагуу Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын тогтолцоо, шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төсөл, Иргэний болон захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай, Эрүүгийн болон зөрчлийн хэргийн шүүхийн

шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн төслийг тус тус хамтад нь хэлэлцүүлэхээр багцлан боловсруулж, төсөл тус бүрийн агуулгыг нэгтгэн нэг үзэл баримтлалаар тодорхойлов.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын тогтолцоо, шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төсөл боловсруулах ба дараах бүтэцтэй байна. **Үүнд:**

- Нийтлэг үндэслэл
- Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага, иргэний шийдвэр гүйцэтгэх албаны тогтолцоо
- Бүрэн эрх, чиг үүрэг
- Шийдвэр гүйцэтгэгчид тавигдах шаардлага, эрх зүйн байдал
- Бусад.

Иргэний болон захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн төслийг боловсруулна. Уг хуулийн төсөл нь дараах бүтэцтэй байна. **Үүнд:**

- Иргэний шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх хэсэгт дараах харилцааг тусгана:
- Нийтлэг үндэслэл
- Иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд гомдол гаргах тухайд шуурхай гомдол гаргах үндэслэл, гомдолд тавигдах шаардлага, аман хуралдаан хийлгүйгээр шуурхай шийдвэрлэх, давж заалдах, гомдол гаргах, шийдвэрлэх хугацаа, хожимдуулж гомдол гаргавал гомдол гаргах эрхээ алдах зэргийг тусгана.
- Ажиллагаа үүсгэх, хөөн хэлэлцэх хугацаа, түдгэлзүүлэх үндэслэл, дуусгавар болгох асуудлыг тусгана.
- Шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны зардал, урамшуулал зэргийг хуульчлана.
- Шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны албадлагын арга хэмжээг хуульчлах, үүнд эд хөрөнгийн мэдүүлэг, төлбөртэй этгээдийн бүртгэлийн ач холбогдолтой болгоход чиглэсэн өөрчлөлтийг тусгана.
- Үл хөдлөх, хөдлөх эд хөрөнгөд явуулах ажиллагаа, эдийн бус шаардлагыг хангуулах журмыг боловсронгуй болгож, төлбөрт гаргуулж болохгүй хөрөнгө, орлогын талаарх зохицуулалтыг тусгана.
- Төлбөрийн шаардлагыг хангах дараалал, гадаад улсын болон олон улсын шүүх, арбитрын шийдвэр, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн, гадаад улсын болон олон улсын байгууллагын Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дэх хөрөнгөд явуулах шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг мөн тусгана.
- Захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх хэсэгт захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр албадан биелүүлэх ажиллагааг нарийвчлан тусгана.

Эрүүгийн болон зөрчлийн хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн төслийг боловсруулах бөгөөд дараах бүтэцтэй байна. **Үүнд:**

- I дүгээр хэсэг Нийтлэг үндэслэлд шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа үүсэх үндэслэл, зарчим, шийдвэр гүйцэтгэгч, шийдвэр гүйцэтгэх хугацаа, мэдэгдэх асуудал зэргийг тусгана.

- II дугаар хэсэгт зөрчлийн хэргийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа;
- III дугаар хэсэгт эрүүгийн хэргийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа, үүнд хорихоос өөр төрлийн болон хорих ял эдлүүлэх ажиллагааг тусгах ба энэ хэсэгт хоригдлын хөдөлмөр эрхлэлтийг сайжруулахад чиглэсэн өөрчлөлтийг тусана.

**Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар**

Хуулийн төсөл батлагдсанаар дараах эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар бий болно:

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын тогтолцоо, шийдвэр гүйцэтгэгчийн эрх зүйн байдлын тухай анхдагч хуулийн төсөлд иргэний шийдвэр гүйцэтгэх чиг үүргийг иргэний шийдвэр гүйцэтгэх албанд хариуцуулах, энэ алба нь шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын бүтцэд байх ч цэргийн дэглэмгүй байхаар, зөвхөн төрийн албан хаагчийн цалин, хөлс, урамшуулал авахаар тусгаснаар иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа нь цэргийн албаны босоо тогтолцооноос гарч, иргэний шийдвэр гүйцэтгэгч нөлөөлөлд автахгүй хуульд заасан ажиллагаа явуулах, иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны чанар, биелэлт дээшлэхэд эерэг нөлөө үзүүлэхэд чиглэнэ.

Иргэний болон захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар дараах эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар бий болно:

1.Шүүхийн шийдвэр гарснаар иргэн, бизнес эрхлэгч хуулийн этгээдийн зөрчигдсөн эрх шууд сэргэхгүй учраас тухайн шийдвэрийн биелэлтийг шүүх засаглал нэгдсэн бодлогоор үр дүнтэй, шуурхай хянах, иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх ажиллагааны үргэлжлэл болох шийдвэрийн биелэлтийг шүүх засаглалаас үргэлжлүүлэн хариуцсанаар шүүх хэрэг хянан шийдвэрлэх, шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа салангид, уялдаа холбоогүй явж ирсэн, үүнээс улбаалан төлбөр авагч төлбөрөө цаг тухайд нь авч, эрхээ сэргээлгэх боломжгүй удаан хугацаа өнгөрдөг, иргэд, бизнес эрхлэгчдийн шүүхэд итгэх итгэл алдагдсан явдлыг шийдвэрлэх ач холбогдолтой;

2.Иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэр болон дотоод, гадаадын арбитрын шийдвэр үр дүнтэй, шуурхай биелэнэ;

3.Түүнчлэн төрийн шийдвэр гүйцэтгэгчээс гадна хувийн шийдвэр гүйцэтгэгч бий болсноор иргэний шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны шуурхай байдал нэмэгдэх боломж бүрдэнэ;

4.Иргэний шийдвэр гүйцэтгэлийн төрийн болон хувийн шийдвэр гүйцэтгэгчид тавигдах шаардлагыг олон улсын жишигт нийцүүлснээр шийдвэр гүйцэтгэгч улам чадварлаг, мэргэжлийн байх үндэс бүрдэж, тэдгээрийн ажлын чанар сайжирна;

5.Шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны талуудын хуульд заагаагүй, эсхүл үндэслэлээ тодорхойлоогүй гомдол удаа дараа гаргадаг байдлыг хязгаарлах буюу гомдол шийдвэрлэх урьдчилан шийдвэрлэх ажиллагаа бүхий иргэний хэргийн анхан шатны шүүхэд гомдол гарган хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны ердийн журмаар гомдлыг шийдвэрлэдэг байдлыг халж, шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны албадлагын заавал биелүүлэх онцлогт тохирсон шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд холбогдуулан гомдол



шийдвэрлэх тусгай журам бий болгосноор эдгээр төрлийн гомдлоос шалтгаалан шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа тодорхойгүй хугацаагаар удааширдаг байдал үгүй болно;Түүнчлэн гомдол гаргаснаар ажиллагаа түдгэлзэх байдлыг үгүй болгосноор ажиллагааны эсрэг үндэслэлгүй гомдлыг төлбөр төлөгч гаргаж, гацаах байдал буурна.

6.Үнэлгээ тогтоох асуудал нь зах зээлийн ханш хэрхэн өөрчлөгдөхөөс хамаарах цаг хугацаанаас хамаарсан асуудал тул дахин, эсхүл нэмэлт үнэлгээг Шүүх шинжилгээний тухай хуулийн дагуу хийлгүүлэх хүсэлт гаргах, харин үнэлгээчин томилсон шийдвэрийн талаарх гомдлыг шийдвэр гүйцэтгэх шүүхэд шуурхай гаргах байдлаар ялгамжтай хуульчилснаар үнэлгээг хүчингүйд тооцох гомдлыг шүүхэд гарган ажиллагаа удаан хугацаанд удаашрах, уг ажиллагаа нь зорилгодоо хүрч чадахгүй буюу энэхүү хугацааны дараа үнэлгээ нь өөрчлөгдсөн байдаг тул дахин, нэмэлт үнэлгээ хийлгэх хүсэлтийг гаргаж ажиллагаа түдгэлзэгдэхгүй үргэлжлэх нөхцөл бүрдэнэ.

7.Үл хөдлөх эд хөрөнгөд явуулах ажиллагааг барьцааны болон барьцааны бус үл хөдлөх эд хөрөнгөд явуулах ажиллагаа гэж ялгамжтай тусгаж, битүүмжлээд, дараа нь хураасны үндсэн дээр үнэлгээ хийлгэн албадан дуудлага худалдаанд оруулах нүсэр ажиллагааг давхцалгүй шуурхай болгож зөвхөн битүүмжлэн үнэлүүлж, дуудлага худалдаанд оруулснаар ажиллагаа удаашрахаас сэргийлнэ.

8.Анхны болон хоёр дахь дуудлага худалдаанд 2022 онд буюу жилийн хугацаанд 193 оролцогч оролцож, нийт нийтэд зарласан анхны дуудлага худалдааны 1.8 хувь, хоёр дахь дуудлага худалдааны 18.5 хувьд харгалзах үл хөдлөх эд хөрөнгө худалдан борлуулагдсан буюу нийт 536.8 тэрбум төгрөгийн үл хөдлөх эд хөрөнгө албадан дуудлага худалдаа явуулахаар нийтэд зарласнаас 30.4 тэрбум төгрөгийн үл хөдлөх эд хөрөнгө нь албадан дуудлага худалдаагаар зарагдсан. Иймд дуудлага худалдааны хүртээмж, нээлттэй, шуурхай байдлыг нэмэгдүүлж, байршил үл харгалзан цахим дуудлага худалдаа явуулах, улмаар дуудлага худалдаанд оролцох оролцогч нэмэгдэж, худалдан борлуулагдах хөрөнгийн хэмжээ нэмэгдэнэ; Түүнчлэн борлуулалтын бусад хэлбэрийг нээлттэй болгосноор шийдвэр гүйцэтгэлийн чанар, хэмжээ нэмэгдэнэ.

9.Хөрөнгийн мэдүүлгийг шүүхээс авснаар төлбөр авагч хөрөнгө сонгох боломжийг бүрдүүлснээр шийдвэр гүйцэтгэл үр дүнтэй, оновчтой явагдахад нөлөөлнө. Төлбөртэй этгээдийн бүртгэлд бүртгэгдсэний үр дагаврыг хуульчилснаар төлөх хөшүүрэг бий болно.

10.Хугацаа хэтрүүлсний хүүг бий болгосноор төлбөр төлөгдөх хөшүүрэг болж, төлбөр авагчийн эрх удаан хугацаанд зөрчигдөхөөс сэргийлнэ.

11.Албадан дуудлага худалдаанд ялагч төлбөрөө шилжүүлсэн бол тухайн хөрөнгийн өмчлөх эрхийг нэн даруй шилжүүлэх талаарх зохицуулалтыг бий болгосноор дуудлага худалдаанд оролцож, хөрөнгө худалдан авах шийдвэр гаргах этгээдийн тоо нэмэгдэхэд нөлөөлнө;

12.Шийдвэр гүйцэтгэлд зарцуулах хугацаа, үүссэн удаашрал гацаа бий эсэх, шийдвэр гүйцэтгэгчийн албадлагын арга хэмжээний үр нөлөөтэй байдлыг үнэлэх асуудлыг тогтмол жил бүр шүүх засаглал үнэлэх, хөндлөнгийн хараат бус үнэлгээ хийлгүүлснээр шүүхийн шийдвэр шуурхай хэрэгжихэд суурь түлхэц болно.

13.Албадлагын арга хэмжээний хөшүүрэг болох торгох, саатуулах хэрэгслийг Эрүү, зөрчлийн хуульд бус иргэний шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн төсөлд шийдвэр гүйцэтгэлийн шүүгч авч болохоор тусгасан нь төлбөр төлөгчийг хариуцлагажуулах хөшүүрэг болно.

14.Иргэний шийдвэр гүйцэтгэл үр дүнтэй хэрэгжиж, шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа үндэслэлгүй удааширдаг байдал үгүй болсноор эрх зүйт төрийн үзүүлэлтийн нэгэн үзүүлэлт болох иргэний эрхийн хамгаалалт үзүүлэлт, Дэлхийн банкнаас эрхлэн гаргадаг бизнес эрхлэх Монгол Улс урагшлах, улмаар хөрөнгө оруулалт нэмэгдэх, бизнес эрхлэх таатай орчин бүрэлдэх нэгэн чухал хөшүүрэг болно.

15.Түүнчлэн захиргааны шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа нь шүүхийн шийдвэрийн “үргэлжлэл” гэдэг утгаараа захиргааны шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаатай холбоотой шүүхийн шийдвэрт гомдол, нэхэмжлэл гаргахгүй байхаар зохицуулж, одоо байгаа удааширсан журмыг багасгаж, хугацааны хувьд хурдан шийдэгдэхээр зохицуулж, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг хэргийг анхан шатны журмаар шийдвэрлэсэн шүүх удирдан явуулах байдлаар заасан нь ойлгомжгүй, тодорхойгүй байдал үүсэхээс урьдчилан сэргийлсэн, Монгол Улсад захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр тогтоосон хугацаанд заавал биелэгдэхэд түлхэц болох ач холбогдолтой.

Эрүүгийн болон зөрчлийн хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар дараах эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар бий болно:

Эрүүгийн болон зөрчлийн хэргийн шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэх ажиллагааг иргэн, хуулийн этгээд заавал биелүүлэх, гэмт хэргийн улмаас бусдад учирсан хохирлыг хоригдлоор бүрэн төлүүлэх, зөрчигдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх, улс орны бүтээн байгуулалтад ажиллах хүчийг нийлүүлж, улсын эдийн засагт эерэг нөлөө үзүүлнэ.

Хуулийн төслөөр хоригдлын хөдөлмөрийн хөлсийг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр тооцохыг өөрчилж, зах зээлийн үнэлгээгээр тооцохоор тусгах, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, хоригдлын хөдөлмөрлөх эрхийг хангаж, нэгдүгээрт хохирол төлүүлэх, хоёрдугаарт, ар гэртээ олсон орлогын тодорхой хувийг илгээх, мөн тодорхой хувийг нь хорих анги үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмж авч, үйлдвэрлэл эрхлэлтийг дэмжих, тодорхой хувийг улсын төсөвт төвлөрүүлэхээр тусгаснаар цаашдаа улсын төсвөөс хорих байгууллагын үйл ажиллагаанд зардал гаргуулахгүй байх эерэг үр дүнг авчрахаар байна.

**Дөрөв.Хуулийн төсөл Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хууль тогтоомжийн талаарх санал**

Хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд Иргэний болон захиргааны хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай, Эрүүгийн болон зөрчлийн хэргийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай анхдагч хуулийн төслийг тус тус хамтад нь хэлэлцүүлэхээр багцлан боловсруулна.

Хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Иргэний улсын бүртгэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд

нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Татварын ерөнхий хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Монгол улсын иргэн гадаадад хувийн хэргээр зорчих, цагаачлах тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Банкны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулна.

---oOo---